

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-3>

УДК 330.88

Ваганова Л.В.

Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна академія управління персоналом”

Гуменюк А.Ф.

Хмельницький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Забезпечення конкурентних переваг підприємств сучасного сектора економіки залежить від інноваційного типу розвитку формувань. У статті здійснено аналіз теоретичних засад трансформації економічного розвитку підприємства в умовах мережевої економіки, завдяки: 1) виділенню низки загальних структурних аспектів мережевої організації; 2) огляду важливих принципів формування мережевої структури, що тісно пов'язані із труднощами їх впровадження серед мережевих форм господарювання; 3) виокремлення специфічних слабких місць мережевої компанії та мережевої структури управління; 4) узагальнення концептуальних підходів щодо визначення явища мережевої форми господарювання; 5) визначенню позитивних екстерналій існування мережевої організації, їх переваг та недоліків.

Ключові слова: мережева економіка, мережева структура, мережевий тип, конкурентна перевага, форма господарської діяльності.

Vahanova Liudmyla

His Beatitude Metropolitan Volodymyr of Kyiv and All Ukraine
Khmelnitsky Institute of PJSC “HEI “Interregional Academy
of Personnel Management”

Humenyuk Antonina

Khmelnitskyi National University

ORGANIZATION OF ECONOMIC ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF NETWORK ECONOMY

Summary. Provision of competitive advantages of enterprises of the modern sector of economy depends on the innovative type of development of formations. The article analyzes the theoretical foundations of transformation of economic development of an enterprise in a network economy, thanks to: 1) the selection of a number of general structural aspects of a network organization: the rejection of bureaucracy and formalization; high status of information and personnel integration tools; affiliate form of communication between the organization itself and other enterprises; a small number of hierarchical levels; 2) review of the important principles of network structure formation (violation of the principles of economic activity, lagging of basic scientific researches from practical experience), which are closely connected with the difficulties of their implementation among network forms of management: features of monopoly, organization of a part of social space, conservativeness, ordering tool spatial differences of development, provision of information links; 3) identification of specific weaknesses of the network company (predominance of specialization, concentration; excessive dependence on personnel; lack of material and social support of network members; risk of over complication) and network structure of management: predominance of specialization and concentration, excessive dependence on personnel composition, lack of material and social support of network members, risk of over complication; 4) generalization of conceptual approaches to determining the phenomenon of networked form of business: natural continuation of penetration of information and communication technologies in the production process, the stage of development of integration processes, the continuation of processes of integration of society, the process of integration and institutionalization of the economy, the stage of implementation of information systems management and automation; 5) the identification of positive externalities (acceleration, standardization, internalization, informatization, intensification) of the existence of a network organization, their advantages and disadvantages.

Keywords: network economy, network structure, network type, competitive advantage, form of economic activity.

Постановка проблеми. Швидкість темпу соціально-економічних трансформацій стимулює появу нових форм взаємодії та породжує нові зв'язки і закономірності системи економічної інтеграції. В цей період високий рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання обумовлений дією чинників довгострокового характеру (високих технологій, інтелектуального капіталу, інноваційної діяльності) та здійснення

переходу до інформаційного типу економічного зростання. При цьому правильне визначення певної моделі підприємництва дозволяє точніше оцінити та спроектувати сучасну та перспективну стратегію господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження сутності, функціонування та розвитку мережевих структур присвячені праці Катькало В.С., Новикова Д.А., Павлен-

ка Ю.В., Румянцева Н.Н., Третьяка О.А. та інших, які зробили ґрунтовні дослідження в цій сфері. Антропов В.О. та Мезенцев Є.М. [1] вважають, що економічний прогрес безпосередньо пов'язаний з інформаційно-технологічним. При цьому більшість зарубіжних дослідників такі як: Хакансон Х. [2], Кук К. і Емерсон Р. [3], Дайер Дж. і Сінга Х. [4], Тіс Д. [5] відзначають, що на появу мережевої економіки впливають як інформаційно-комунікаційні технології, так і глобалізація підприємницької діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Результати огляду наукової літератури вказують на відсутність єдиного підходу до дослідження важливих аспектів організації господарської діяльності в умовах мережевої економіки.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження теоретичних засад трансформації економічного розвитку підприємств в умовах мережевої економіки.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні теоретичних засад трансформації економічного розвитку підприємств в умовах мережевої економіки, необхідно зупинитися на встановленні взаємозв'язку сутності та особливостей мережевої структури організації як форми господарювання. Так, концептуальні основи дослідження мережевої структури організації, на нашу думку, слід розглядати в частині: загальних структурних аспектів; класифікаційних ознак мережевої структури; принципів функціонування мережевих структур; концептуальних підходів до визначення явища мережевих структур.

Мережева організація, як свідчить наукова праця [6, с. 91], має ряд загальних структурних аспектів: відмова від бюрократизації і формалізації; високий статус інформаційних і кадрових засобів інтеграції; філіальна форма зв'язку між самою організацією та іншими підприємствами (наприклад, шляхом створення внутрішніх ринків); незначна кількість ієрархічних рівнів, завдяки переходу від крупної централізованої організації до ряду дрібних з гнучкими спеціалізованими формами праці.

Що стосується огляду принципів формування мережевої структури, то варто згадати ті, що забезпечать їх орієнтацію на сприяння економічного розвитку [7, с. 128–129], зокрема:

1. Структурі мережевого типу характерні риси монополії, що вказує на обов'язковість існування дієвих публічних інструментів контролю ефективності її діяльності.

2. Структура мережевого типу організовує певну частину соціального простору, відповідно реформування мережі потребує врахування супутніх соціальних наслідків.

3. Структура мережевого типу є консервативною: стандартизованим є перелік сервісів, а впровадження інновацій може реалізовуватися за ієрархічною моделлю, за рахунок директивних важелів.

4. Структура мережевого типу є інструментом упорядкування просторових відмінностей розвитку та зменшення територіальних диспропорцій.

5. Структура мережевого типу забезпечує найбільш реальні інформаційні зв'язки між просторово розосередженими об'єктами.

Слід згадати про існування труднощів при впровадженні мережевих принципів, вказуючи на існування певних меж для подібних мережевих форм господарювання, в результаті дії двох основних причин таких як: 1) мережева організація порушує ряд сформованих принципів здійснення господарської діяльності; 2) процес формування мережевих суб'єктів господарювання характеризується відставанням фундаментальних наукових досліджень від практичного досвіду: управлінські принципи для нових підприємств і організаційних структур ще неуточнені і неапробовані достатньою мірою, тому не можуть використовуватися як базис для розвитку даної організаційної форми.

До специфічних слабких місць мережевої компанії і мережевої структури управління, згідно думки Т.В. Дзядук [8, с. 38] можна віднести:

– переважання спеціалізації, концентрації на ключових компетенціях при формуванні мережевих моделей, тоді як сучасні тенденції розвитку компаній, навпаки, вказують щодо необхідності орієнтації на багатопланову кваліфікацію загального профілю;

– надмірна залежність від кадрового складу, зростання ризиків, пов'язані із плінністю кадрів;

– практично відсутні матеріальна та соціальна підтримка учасників мережі, внаслідок відмови від класичних довгострокових договірних форм і звичайних трудових відносин;

– існує небезпека надмірного ускладнення: різномірність учасників компанії, відкритість мереж, динаміка самоорганізації, невизначеність планування для членів мережі.

Розуміння мережевих структур в літературі є досить розмитим. У роботі [9, с. 9–10] наведено узагальнення концептуальних підходів до визначення явища мережевої форми господарювання у вигляді п'яти груп:

1) група концепцій, які розглядають явище мережевої організації економічної діяльності як природне продовження проникнення інформаційно-комунікативних технологій у виробничий процес, зміни якості економічних відносин між учасниками економічної діяльності;

2) група концепцій, які розглядають мережеву співпрацю як наступний етап розвитку процесів інтеграції, що активно розвиваються – кооперація, аутсорсинг, вертикальна інтеграція, процеси злиття та поглинання, утворення консорціумів;

3) група концепцій, які розглядають мережеву організацію як продовження процесів інтеграції соціуму. На думку вчених соціологів, мережева організація є природним продовженням процесів утворення сталих соціальних груп;

4) група концепцій, які пояснюють виникнення явища мережевої організації внаслідок довготривалого процесу інтеграції та інституціоналізації економіки, виникнення нової форми організації відносин між учасниками економічного простору;

5) група концепцій, які розглядають мережеві організації у контексті управлінських теорій, вбачаючи у мережевій взаємодії новий етап впровадження моделей автоматизованого управління ресурсами та інформаційними потоками.

Слід також звернути увагу на визначення мети існування мережевої організації Г.В. Тимо-

феевою та Е.М. Семеновою, яка на їх думку, полягає в наслідуванні таких позитивних екстерналії і забезпеченні умов їх відтворення в розширеному масштабі, як [10, с. 85]:

– акселерація – здатність учасника мережі, вступаючи у взаємодію з іншими контрагентами, отримувати мультиплікаційний ефект всієї мережі через синергетичний вплив та відчувати мережевий ефект одночасно;

– стандартизація – об'єднання суб'єктів, що вивчають вплив зовнішніх ефектів, сприяє виробленню узгоджених вимог і підходів до оцінки впливу ефектів і можливостей їх використання;

– інтерналізація – це перетворення зовнішніх витрат на внутрішні в результаті об'єднання підприємств, які виробляють ті або інші блага;

– інформатизація – можливість швидкого навчання суб'єктів мережевої організації, яка виступає важливим чинником для максимізації використання і широкого розповсюдження позитивних ефектів;

– інтенсифікація – це оптимізація зростаючих витрат з метою підвищення рівня їх окупності продукцією.

Оскільки мережа заснована на горизонтальних взаємодіях невизначено великої кількості числа учасників, як вважає Е.Р. Метелева [11, с. 71], то мета існування мережевої організаційної структури полягає в отриманні переваг усіма учасниками мережі, які більш-менш рівномірно розподіляються між ними, забезпечуючи окрему підвищену гнучкість та здатність оперативно виконувати завдання оптимальним способом. Подібний погляд міститься у в науковій праці [12, с. 120]. Так, Т.А. Стюарт вважає, що компанія з мережевою структурою здатна до самоорганізації, оскільки люди групуються навколо проектів, які необхідно здійснити. У свою чергу, Р. Патюрель [13, с. 77] стверджує, що функціонування у режимі мережі дає нові конкурентні переваги: стратегічне управління мережами дозволяє скоротити витрати та підвищити прибутки, а також забезпечити швидкість реакції підприємства на зміни кон'юнктури.

Попри велику кількість переваг мережевої форми бізнесу, дослідники Л.Г. Смоляр, О.А. Котенко [14] вказують на недоліки та негативні сторони їх розвитку: зростання монополіза-

му та зменшення конкуренції на ринку; зниження ефективності діяльності за відсутності чіткої консолідації цілей учасників мережі та уповільнення процедур прийняття рішень при її значному розширенні; зростання залежності, обмеження дій окремих суб'єктів з подальшою втратою підприємством самостійності; зниження гнучкості управління; розмивання меж між організаціями за рахунок ускладнення зв'язків між учасниками мережі; зростання трансакційних витрат як результат зростання інвестицій у підтримку і розвиток міжфірмових відносин, які можуть виявитися неефективними.

В той же час група інших науковців О.А. Суцценко, Л.М. Буздаков [15, с. 54] серед недоліків мережевих структур виділяють: відсутність регуляторної функції структури організації; складність рівнозначного забезпечення відповідною інформацією всіх учасників мережі, що має принципове значення в умовах асиметрії інформації; високий рівень залежності від кадрового складу та «персональний» ризик; високий рівень складності відносин, що визначається різномірністю складу учасників мережі; значний рівень залежності від наявних ресурсів та ринку.

Враховуючи існуючі проблеми та недоліки мережевої форми організації бізнесу, О.А. Зиков зазначає, що «...мережеві організації потребують ефективності логістичних методів управління, що дозволяють... перерозподіляти ресурси з урахуванням економічної доцільності, додати мережевій структурі стабільність на основі чіткого визначення логістичних ролей та їх взаємопов'язаності...» [16].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищезазначене, необхідно відмітити, що в динамічних умовах соціально-економічної трансформації, де особливе місце належить інформаційному типу економічного зростання, досить важливо спроектувати стратегію господарської діяльності нових форм господарювання. Автором досліджено теоретичні засади трансформації економічного розвитку підприємств в умовах мережевої економіки, виходячи із формування системної думки при організації господарської діяльності мережевих структур. Перспективи досліджень автора полягають у здійсненні аналізу впливу структури управління на інноваційні можливості підприємства.

Список літератури:

1. Антропов В.А., Мезенцев Е.М. Развитие понятийно-терминологического аппарата функционирования сетевых структур. *Известия УрГЭУ*. 2015. № 2. С. 23–29.
2. Hakansson H., Johanson J. The Network as a Governance Structure: Interfirm-Cooperation Beyond Markets and Hierarchies, in G. Grabher. *The Embedded Firm: On the Socio-economics of Networks* : London: Routledge. 1993. № 3. P. 146.
3. Cook K., Emerson R.M. Non-exchange relationships in networks. *American Sociological Review*. 1978. Vol. 43. October. P. 725.
4. Dyer J.H., Singh H. The Relational view: Cooperative strategy and sources of inter-organizational competitive advantage. *Academy of Management Review*. 1998. Vol. 23. № 4. P. 661.
5. Teece D.J., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management/ *Strategic Management Journal*. 2009. Vol. 18. P. 509.
6. Мерриден Т. Бизнес путь: Nokia. Секреты успеха самой быстроразвивающейся компании в мире. СПб. : Крылов, 2003. 192 с.
7. Пахаренко О.В. Концептуальні основи управління мережевими сервісними структурами. *Соціальна економіка*. 2016. № 2. С. 126–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_2_21 (дата звернення: 22.02.2020).
8. Дзядук Т.В. Позитивні та негативні ефекти формування мережевих підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 10. С. 36–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_10_12 (дата звернення: 07.03.2020).
9. Січкаренко К.О. Мережева організація інноваційної діяльності. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. 48 с.

10. Тимофеева Г.В., Семенова Е.М. Сетевая организация бизнеса как форма закрепления положительных эффектов инфраструктуры. *Известия ВолгГТУ*. 2006. № 6. С. 83–88.
11. Метелева Е.Р. Разработка теоретико-методологических положений сетевого подхода. *Проблемы теории и практики управления*. 2008. № 3. С. 69–72.
12. Стюарт А.Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций: Москва : Поколение, 2007. 368 с.
13. Патюрель Р. Создание сетевых организационных структур. *Проблемы теории и практики управления*. 1997. № 3. С. 76–81.
14. Смоляр Л.Г., Котенко О.А. Мережеві структури як сучасна форма організації економічної діяльності. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1660> (дата звернення: 27.02.2020).
15. Сущенко О.А. Розвиток управління мережевими формами взаємодії бізнес-структур. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2011. № 3(39). С. 52–56.
16. Зыков О. Предпосылки формирования и проблематика функционирования сетевых форм организации в России. *Проблемы и перспективы управления экономикой и маркетингом в организации*. 2006. № 6. URL: <http://perspectives.ulmn.ru/?n=68y=2006&id=114> (дата звернення: 29.02.2020).

References:

1. Antropov, V.A., & Mezentsev, E.M. (2015). Razvitiye ponyatiyno-terminologicheskogo apparata funktsionirovaniya setevykh struktur [Development of the conceptual and terminological apparatus of the functioning of network structures]. *Bulletin of Volgograd State Technical University*, vol. 2, pp. 23–29.
2. Hakansson, H., & Johanson, J. (1993). The Network as a Governance Structure: Interfirm-Cooperation Beyond Markets and Hierarchies, in G. Grabher. *The Embedded Firm: On the Socio-economics of Networks*: London: Routledge, vol. 3, p. 146.
3. Cook, K., & Emerson, R.M. (1978). Non-exchange relationships in networks. *American Sociological Review*. Vol. 43. October, p. 725.
4. Dyer, J.H., & Singh, H. (1998). The Relational view: Cooperative strategy and sources of interorganizational competitive advantage. *Academy of Management Review*. Vol. 23. № 4. P. 661.
5. Teece, D.J., Pisano, G., & Shuen, A. (2009). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*. Vol. 18. P. 509.
6. Merriden, T. (2003). *Biznes put': Nokia. Sekrety uspekha samoy bystrorazvivayushchey kompanii v mire* [Business way: Nokia. Secrets of the success of the fastest growing company in the world]. St. Petersburg: Krylov. (in Russian)
7. Paharenko, O.V. (2016). Kontseptual'ni osnovy upravlinnya merezhevymy servisnymy strukturamy [Conceptual bases of management of network service structures]. *Social Economy*, vol. 2, pp. 126–129. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_2_21 (accessed 22 February 2020).
8. Dziaduk, T.V. (2010). Pozytyvni ta nehatyvni efekty formuvannya merezhevyykh pidpryyemstv [Positive and negative effects of formation of network enterprises]. *Investment: practice and experience*, vol. 10, pp. 36–38. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_10_12 (accessed 07 March 2020).
9. Sichkarenko, K.A. (2015). *Merezheva orhanizatsiya innovatsiynoyi diyal'nosti* [Network organization of innovation activity]. Kyiv: State Institution «Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine». (in Ukrainian)
10. Timofeeva, G.V., & Semenova, E.M. (2006). Setevaya organizatsiya biznesa kak forma zakrepleniya polozhitel'nykh effektov infrastruktury [Network organization of innovation activity]. *Bulletin of Volgograd State Technical University*, vol. 6, pp. 83–88.
11. Meteleva, E.R. (2008). *Razrabotka teoretiko-metodologicheskikh polozheniy setevogo podkhoda* [Development of theoretical and methodological provisions of the network approach]. *Problems of theory and practice of management*, vol. 3, pp. 69–72.
12. Stuart, A.T. (2007). *Intellektual'nyy kapital. Novyy istochnik bogatstva organizatsiy* [Intellectual capital. A new source of wealth of organizations]. Moskva: Generation. (in Russian)
13. Paturel, R. (1997). Sozdaniye setevykh organizatsionnykh struktur [Creation of network organizational structures]. *Problems of theory and practice of management*, vol. 3, pp. 76–81.
14. Smolyar, L.G., & Kotenko, O.A. (2012). Merezhevi struktury yak suchasna forma orhanizatsiyi ekonomichnoyi diyal'nosti [Network structures as a modern form of economic activity organization]. *Effective economy*, vol. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1660> (accessed 27 February 2020).
15. Sushchenko, O.A. (2011). Rozvytok upravlinnya merezhevymy formamy vzayemodiyi biznes-struktur [Development of management of network forms of interaction of business structures]. *Project Management and Production Development*, vol. 3(39), pp. 52–56.
16. Zykov, O. (2006). Predposylki formirovaniya i problematika funktsionirovaniya setevykh form organizatsii v Rossii [Prerequisites for the formation and problems of the functioning of network forms of organization in Russia]. *Problems and prospects of managing the economy and marketing in the organization*, vol. 6. Available at: <http://perspectives.ulmn.ru/?n=68y=2006&id=114> (accessed 29 February 2020).